

גבולות היחידה: פרק מ"ד פסוקים א'-י"ז

נושא היחידה: מעשה הגביע: שימת הגביע באמתחת בנימין ומציאתו.

מספר שיעורים: 1

כתבה: אביגיל באס

כללי:

ביחידה זו נלמד על החבאת הגביע באמתחת בנימין, על האשמת האחים בגנבת הגביע ועל מציאת הגביע דווקא אצל בנימין. בנימין צריך להיענש על כך, והאחים מתאבלים לאחר שלקחו אחריות עליו. האחים חוזרים ליוסף שמוכיח אותם. האחים מבינים שמה שקורה הוא כעונש על מכירת יוסף. בסוף היחידה, נציע כמה פעילויות לסיכום הפרשה.

פתיחה: שתי אפשרויות לפעילויות פתיחה:

1. חזרה על היחידות הקודמות בדרך חווייתית כבסיס ללימוד יחידה זו:

המורה יכתוב על הלוח שמות, מושגים, מקומות וחפצים שלמדנו אותם בשיעורים הקודמים, וכל תלמיד יבחר להסביר מה למדנו על המושג שהוא בחר (בדרך זו, הילדים נהנים מיכולת הבחירה על מה לענות ומה להסביר, וכך מרוויחים חזרה נחמדה, קלילה ומחוברת להמשך הסיפור).

למשל:

מנחה מלאת הארץ	כסף משנה	בנימין
סעודה בבית צפנת פאנח	מטאון	שמצון
"ויבקש לבכות"	"ויתאנהו האנשים איש אף-רעהו"	
"חמשה ידות"	רצב	שקר
"אנכי אצרבנו מידי תפקשנו"	"לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם"	

בעזרת פעילות זו, המורה יזכיר בשיתוף התלמידים את היחידה הקודמת, כדי לקשר לרצף ולוודא שיודעים איפה הדמויות נמצאות בשלב זה של הסיפור: אחרי שיעקב לא רצה לשלוח את בנימין למצרים, הוא הבין שאין ברירה, כי הם עלולים למות ברעב. לאחר שיהודה ערב לבנימין- לקח אחריות עליו, יעקב הסכים, ושלח את בנימין יחד עם מנחה לשליט, ובמקביל התפלל להצלחתם. האחים ירדו למצרים והתקבלו בכבוד, ואף הוזמנו לסעודה אצל השליט (יוסף). יוסף התרגש מאוד לראות את בנימין, ופינק אותו יותר משאר האחים. האחים עדיין אינם יודעים שהשליט במצרים הוא אחיהם יוסף שאותו הם מחפשים במצרים.

2. **המחזה קצרה של המורה באופן שנראה רציני וספונטני:** בפתיחת השיעור, המורה יחפש חפץ בתיק שלו (חומש למשל), ופתאום ימצא בתיקו גביע כסף! (שהוא כמובן החביא שם לפני השיעור, אך הוא לא יאמר זאת לתלמידים). המורה יראה מופתע מאוד, וישאל בקול: "מעניין מי שם לי פה את הגביע, זה ממש מוזר, זה לא שלי!"
 אני לא שמתי את זה פה. ממש מוזר! עוד יחשבו שגנבתי אותו!"
 ואז יאמר בצורה רצינית: "טוב, נברר את זה אחרי השיעור. בואו נתחיל ללמוד..."
 במהלך השיעור, התלמידים יבינו מה הקשר לפסוקים הנלמדים....

לימוד הפסוקים:

פסוקים א'-ה': יוסף מצווה את האיש שאחראי על ביתו, למלא את שקי האחים באוכל (בכמות שהם מסוגלים לסחוב- זה מראה את דאגתו של יוסף לאחיו) ולתת להם כסף, ונוסף על כך, להסתיר את הגביע באמתחת בנימין.
 בבוקר, האחים שולחו חזרה לביתם.

← **אפשר לעצור ולשאול את התלמידים: איך האחים מרגישים עכשיו? ואיזה מהם במיוחד?**

תשובה: הם חשים הקלה. הם בדרך הביתה עם בנימין, וב"ה הכול הסתיים בשלום. יהודה במיוחד יכול להרגיש שמחה גדולה, כי הוא ערב לבנימין ועכשיו הם חוזרים הביתה אתו בשלום.

ופתאום! יוסף מצווה על האיש שאחראי על ביתו, לרדוף אחרי האחים ולהאשים אותם בכך שהם כפויי טובה, כי הם גנבו את הגביע של צפנת פענח אחרי שהוא דאג להם וכיבד אותם, ובמקום להביע הכרת הטוב, הם עשו מעשה רע.
 יוסף בעצם יוצר מצב של האשמת שווא על ידי "שתילת ראיות", כדי לראות איך האחים יגיבו ואיך הם יתייחסו לבנימין.
 יוסף אומר לאיש הממונה על ביתו, שיבהיר לאחים שהגביע הזה מיוחד מאוד, כי דרכו הוא יודע עתידות ונסתרות בעזרת ניחוש- סוג של כישוף.

פסוקים ו'-י"ג: השליח של יוסף עושה את מה שיוסף ציווה עליו לעשות: הוא משיג את האחים ומאשימם בגנבה.

← **המורה יבקש מהתלמידים לתאר את הרגשות והמחשבות של האחים כשהם**

מואשמים ולא יודעים מדוע, ומרגישים שהם מסתבכים שוב, והפעם עם בנימין!

האחים בטוחים שאף אחד מהם לא גנב את הגביע, ומוכיחים זאת בכך שהחזירו ליוסף את הכסף שמצאו באמתחתם, וזה מראה שהם הגונים וישרים, ובטוח לא יגנבו מבית אדונו.
 כל אחד מהם יודע שהוא לא גנב, וגם יש להם אמון אחד בשני, וכל אחד מהם היה בטוח שאף אחד מאחיו לא יעשה דבר כזה. לכן, הם אומרים שמי שיימצא הגביע ימות, וכולם יהיו עבדים-

עונש חמור מאוד, כי הם בטוחים שזה לא המצב. השליח של יוסף עונה שרק מי שיימצא הגביע אצלו יהיה עבד ולא יצטרך למות, ואילו השאר ישתחררו- יהיו "נקיים". כך, הוא מקל מהעונש שהאחים הציעו.

האיש שממונה על בית יוסף מחפש את הגביע באמתחות האחים, מתחיל בגדול ומגיע לקטן (כדי שלא יחשדו שהייתה כאן תחבולה ושזה מכון שזה נמצא אצל בנימין).

ו.....המורה יאמר בדרמטיות:

אוי ואבוי! הגביע נמצא באמתחת בנימין!

לרגע זה רצה יוסף להגיע, רגע של מבחן גדול לאחים- האם יאשימו את בנימין בגנבה ויעזבוהו או לא?

⇐ **להזמין ילד לקדמת הכיתה בתור יהודה ולשאול אותו כיצד הוא מרגיש.**

תשובה: מפחד מאוד! האחים אמרו שמי שיימצא אצלו הגביע ימות, וזה בנימין! הם לא העלו בדעתם שהגביע באמת נמצא אצלם, ועכשיו מה יקרה לבנימין אחרי שיהודה ערב לו?!

⇐ **המורה ישאל את התלמידים כיצד הם חושבים שהאחים יגיבו?**

תשובה: יבכו, ייבהלו, לא ידעו מה לעשות ולמה כל הדברים המוזרים האלה קורים להם. אולי אפילו יאשימו את בנימין- אולי הוא באמת כן גנב את הגביע? ואז אולי יעזבו אותו להיות עבד כעונש על ה"גנבה". אולי הם גם יכעסו על בנימין שבגללו יש צרה נוספת.

⇐ **המורה יבקש מאחד התלמידים להקריא בקול את פסוק י"ג:**

"וַיִּקְרְעוּ שְׁמֵלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל-חֻמְרוֹ וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה"

המורה יסביר: אנו רואים שהאחים אינם מאשימים את בנימין ואינם עוזבים אותו, אלא קורעים את בגדיהם בצער (למדנו בעבר שקריעת בגדים מסמלת צער ואבל), מעמיסים את רכושם על החמורים וחוזרים יחד ליוסף. (יש להזכיר שהם הורידו את המשאות מהחמורים קודם לכן, כדי שהממונה על בית יוסף יוכל לחפש בשקיהם.)

המורה יעלה את השאלה: מה אנו לומדים מהתנהגות האחים כשאירוע לא נעים זה מתרחש? **המורה יסביר:** פסוק זה והפסוקים שנלמד עכשיו, מלמדים על נכונותם הגדולה של האחים לדאוג לבנימין אחיהם. הם היו מוכנים לשוב עמו למצרים, דבר הכרוך בטרחה רבה ובסכנה, וכן היו מוכנים להיות כולם עבדים ליוסף, דבר המלמד כי עשו תשובה גמורה על חטא המכירה.

פסוקים י"ד-י"ז: האחים שאחראים על בנימין, חוזרים לבית יוסף בעקבות מציאת הגביע באמתחת בנימין.

אפשר לשאול את התלמידים: למה כתוב בפסוק: "וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף"? מדוע יהודה מוזכר בנפרד ולא כחלק מהאחים?

יהודה הוא זה שערב לבנימין, גילה מסירות נפש ולקח אחריות עליו. מה שקורה פה, משפיע במיוחד על יהודה, כי אם הוא חלילה לא יחזיר את בנימין, הוא ייחשב כחוטא למשך כל חייו.

יוסף מדבר עם האחים בצורה חמורה ומוכיחם על גנבת הגביע שלו. יהודה עונה שאין להם איך להצטדק ולהוכיח שהם לא גנבו את הגביע, וכנראה זה קרה כי ה' העניש אותם על חטא קודם שלהם (מכירת יוסף) - "האלוקים מצא את עוון עבדיך".

האחים הבינו שבגלל חטא זה, נגרם להם כל צערם, והתחרטו על מעשיהם. כל האחים מוכנים להיות עבדים לשליט המצרי (יוסף) - הם לא רוצים לעזוב את בנימין שהם אחראים עליו. האחים יודעים שאם יחזרו הביתה בלי בנימין, זה יהיה משבר גדול. יעקב אמר שירד "אבל שאולה" אם משהו יקרה לבנימין, והם לא מסוגלים לגרום לכך. הרי כשאמרו שיוסף נטרף, יעקב לא הפסיק להתאבל...

אנו רואים שהאחים בטוחים בכך שבנימין לא גנב ואינם חושדים בו. הם לא כועסים על בנימין. זה מוכיח שהם חזרו בתשובה על מכירת יוסף.

המורה ישאל את התלמידים: האם, לדעתכם, יוסף באמת ייקח את כל האחים לעבדים או רק את בנימין?

יוסף עדיין רוצה לבדוק את נאמנותם לבנימין, ולכן הוא מסרב להצעתם, ורוצה לקחת לעבד רק את בנימין, ואילו כל שאר האחים משוחררים ויכולים לחזור לביתם.

המורה ישאל את התלמידים: כיצד, לדעתכם, בנימין מרגיש במצב הזה? נראה שבנימין יכול לחוש ביטחון, כי הוא רואה שאחיו לא עוזבים אותו ועושים הכול כדי לדאוג לו.

הצעות להמחשה:

ההמחשה עם החבאת הגביע בתיק המורה - בפתיחת השיעור.

מסרים והפנמה:

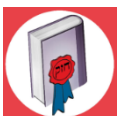
יראת ה' וצידוק הדין של יהודה ואחיו - יהודה אמר שהצרה באה עליהם על ידי ה', בגלל חטאם. בפסוק ט"ז יהודה אומר: "מה נדבר ומה נצטדק, הא-לקים מצא את עוון עבדיך". יהודה והאחים מבינים שמה שקורה זה לא במקרה, ומבינים שזה כעונש על חטא קודם שלהם (מכירת יוסף), ומקבלים זאת.

חזרה בתשובה - כאשר נמצא הגביע באמתחת בנימין, האחים לא עזבו אותו, אלא הלכו עמו והיו נכונים לעשות הכול כדי לשחררו. ראו בסיכום, הרחבה בנושא החזרה בתשובה.

אהבת יוסף לאחיו - יוסף ציווה למלא את שקי אחיו עד כמה שניתן באוכל, וגם נתן להם כסף. **אהבת יוסף לבנימין** - יוסף שם את הגביע באמתחת בנימין מתוך דאגה לשלמו, כדי לבדוק את יחס האחים אליו.

סיכום: בפסוקים אלו למדנו שיוסף העמיד את אחיו בניסיון נוסף. האחים היו בטוחים שיצאו בשלום ממצרים ושהם חוזרים הביתה עם בנימין ושהכול עבר בטוב, אך יוסף ציווה על האיש שממונה על ביתו, לשים את הגביע שלו באמתחת בנימין (מבלי שהאחים ישימו לב). כאשר

האחים נמצאים בדרך לביתם, האיש האחראי על בית יוסף רודף אחריהם ומאשים אותם בגנבת הגביע. האחים היו בטוחים שאף אחד מהם לא גנב את הגביע, ולכן אמרו שמי שיימצא אצלו הגביע ימות,

וכלם יהיו עבדים. אך כשהאיש הממונה על בית יוסף חיפש בשקים של כולם והתחיל מהבכור, הוא מצא את הגביע באמתחת בנימין! האחים היו מזועזעים וקרעו את בגדיהם בצער, וחזרו ליוסף. יוסף הוכיח אותם, ויהודה אמר לו שה' העניש אותם על חטא שעשו בעבר (מכירת יוסף), ושהם מוכנים להיות עבדים. יוסף מסרב להצעתם, ורוצה לקחת לעבד רק את בנימין.

⇐ המורה ישאל את התלמידים שאלת העמקה לאחר לימוד היחידה:

מהי מטרתו של יוסף במבחן שעשה לאחים?

תשובה: יוסף הביא את אחיו לשלב האחרון של הניסיון. אמנם הוא ראה שהם אוהבים את בנימין אחיהם ואינם עוזבים אותו בעת צרתו, אך הוא רצה לראות מה יעשו כאשר ישחרר אותם וישאיר בידו את ה"אשם" - האם ימסרו את נפשם על אחיהם?

יוסף רואה שכל האחים באו והתנהגו בכבוד זה לזה, אך הוא עדיין חושש שבשעת מבחן יכעסו על בנימין ויעזבו אותו. הוא רוצה להיות בטוח שאחיו חזרו בתשובה שלמה, ולא יפקירו את בנימין שהיה אחיו ובנה של רחל. הוא רוצה לראות שהם לא יעשו לבנימין משהו רע כפי שעשו לו¹. יוסף גם רצה לבדוק את יחס האחים אליו, דרך יחסם לבנימין, כי אם הם יעזרו לבנימין ולא יעזבו אותו, אף שהוא מבניה של רחל, יהיה הדבר סימן לכך שגם אליו יתייחסו כך (לפי פירוש האברבנאל).

המורה יפנה שאלה לתלמידים: האם, לדעתכם, האחים באמת ישאירו את בנימין אצל יוסף ויעלו חזרה ליעקב בלי בנימין?

המורה יבקש מהתלמידים לנמק מדוע כן ומדוע לא.

המורה יעורר סקרנות: ביחידה הבאה נראה מה יקרה בהמשך!

סיכום פרשת מקץ: יחידה זו מסיימת את פרשת מקץ, ולכן המורה יסכם עם התלמידים את הפרשה.

המורה יספר בשיתוף התלמידים, והם ישלימו את חלקי הסיפור: הקדוש ברוך הוא דאג לכך שיוסף שהיה אסיר בבית הסוהר, יעלה לגדולה בזכות פתרון חלומות מלך מצרים, שאף אחד מכל חכמיו לא הצליח לפתור. יוסף עמד באומץ ודיבר לפני מלך מצרים ולפני כל חכמיו, ובענווה גדולה הודיע שחכמתו אינה משלו אלא מאת ה'. חכמתו של יוסף בפתרון החלומות הפתיעה את מלך מצרים ואת כל חכמיו, עד שפרעה הודה שזה מאת ה'.

¹ אפשר לקשר זאת להלכות תשובה: לפי הרמב"ם בהלכות תשובה, פרק ב' הלכה א': "אי זו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשולו כח".

מלך מצרים כיבד מאוד את יוסף, ומינה אותו להיות מושל על כל ארצו. יוסף ניהל את כלכלת מצרים בחריצות רבה ומתוך אחריות גדולה בכל שנות השובע. בשנות הרעב, אחי יוסף באו לשבור אוכל במצרים. בכך בעצם נוצרה הזדמנות לבני יעקב, שהתחרטו על מכירת יוסף, לרדת למצרים ולחפש את אחיהם שלא ידעו מה עלה בגורלו. יוסף זיהה את אחיו ודאג לצורכיהם, אך התאפק והתגבר על רצונו להתוודע אליהם, ואפילו התנכר אליהם, מכיוון שרצה לבדוק את יחסם לבנימין וכן את יחסם אליו. לאורך הפרשה מסתבר שאכן האחים שבו בתשובה גמורה על כך שמכרו את אחיהם, והתחרטו חרטה שלמה. נוסף על כך, ראינו שהם הבינו ואמרו במפורש שכל המאורעות והסיבוכים עם מושל מצרים באו עליהם בעקבות חטאם במכירת אחיהם. השיא של חזרתם בתשובה התגלה ביחסם לבנימין אחיהם, שיהודה התחייב לשמור עליו מכל משמר, ושהאחים מוכנים להיות עבדים במקומו ולעשות הכול למענו.

בהקשר למסרים והפנמה, בסיכום הפרשה כדאי לבקש מהתלמידים להיזכר בשלבים בחזרה בתשובה של האחים על מכירת יוסף ולמצוא פסוקים מתאימים:

- * למשל: פרק מ"ב פס' ג': "וירדו אחי יוסף" – כשהם יורדים למצרים, הם מתכוונים לחפש את יוסף ולפדות אותו.
- * פרק מ"ב פס' כ"א: "אבל אשמים אנחנו" – האחים מבינים שהצרה באה עליהם בגלל מכירת יוסף, ומאשימים את עצמם.
- * פרק מ"ב פס' כ"ח: "מה זאת עשה אלוקים לנו" – הם מבינים שהצרה היא מאת ה'.
- * פרק מ"ב פס' ל"ז: "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך" – ראובן רוצה לקחת אחריות על בנימין כמו על בניו.
- * פרק מ"ג פס' ט': "אנכי אערבנו מידי תבקשנו" – יהודה לוקח אחריות על בנימין וערב לו.
- * פרק מ"ג פס' ל"ד: "ותרב משאת בנימין ממשאות כולם חמש ידות" – בנימין קיבל חמש מנות, והאחים לא קינאו בו.
- * פרק מ"ד פס' י"ג: "ויקרעו שמלותם... וישבו העירה" – האחים כולם מוכנים לקבל את העונש ולא לעזוב את בנימין.
- * פרק מ"ד פס' ט"ז: "האלוקים מצא את עוון עבדיך" – האחים אינם חושדים בבנימין, אלא מבינים שהם נענשים על מכירת יוסף.

חידות לסיכום הפרשה: לסיכום פרשת מקץ, המורה יכול להכין חידות של "מי אני"? למשל:

1. רציתי לדעת אם האב הזקן עוד חי (יוסף).
2. כלאו אותי בבית הסוהר במצרים, ושאר אחיי עלו חזרה לביתם (שמעון).
3. קיבלתי מהשליט במצרים חמש מנות (בנימין).
4. אמרתי לבניי להביא מנחה לאיש (יעקב).

פעילות: אפשר להכין שלטים גדולים המתארים את הקורות בפרשת מקץ. בחלק מהשלטים יהיו חסרים פרטים, והשלטים לא יהיו בסדר הנכון. המורה יחלק לתלמידים את השלטים, והם יתבקשו לבוא ולתלות אותם על הלוח בסדר הנכון ולהשלים את החלקים החסרים.

מצורפים שלטים לדוגמה:

האחים נבהלים ועצובים, וקורעים
את _____ לאות צער.

האחים הסבירו לאיש שאחראי על
בית יוסף ש: _____

האיש אשר על בית יוסף רודף
אחרי האחים.